

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDEKİ MİLLİYETLERİN DAĞILIMI VE ETNO-DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

Abdureşit Jelil KARLUK

Özet

Çin Halk Cumhuriyeti tarihsel gelişimi ve toplumsal gerçeği gereği çok milliyetli ve çok kültürlü bir ülkedir. Çin Komünist Partisi iktidarından sonra Stalinist milliyet tanımı kabul edilmiş ve bu tanıma göre Çindeki farklılıklar tanınmaya çalışılmış, nihayetinde Han Çinlisi çoğunluk olmak üzere 56 farklı milliyet resmen tanınarak kabul edilmiş ve anayasa tarafından azınlıkların hakları garantiye alınmıştır. Yarım asırlık süreç içinde azınlıklar ülkedeki çoğunluk olan Hanzular kadar gelişmişlik kat edemediyse de, kendi farklılıklarını ve kimliklerini küreselleşen ve internet-ağlaşan çağımıza taşıyabilmişlerdir. Bu çalışmada Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Milliyetler çalışmasında sıkça telâffuz edilen bazı kavramlara açıklık getirilerek, bu ülkede yaşayan azınlık milliyetlerin etno-demografik özellikleri ana hatlarıyla verilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Çin Halk Cumhuriyeti, Milliyetler, Azınlıklar, Etno-Demografi, Uygurlar.

Dispersal and Ethno-Demographic Proportions of Nationalities in People's Republic of China

Abstract

Owing to its historical development and social circumstances, People's Republic of China is a multinational and multicultural country. Stalinist definition of nationality was accepted as soon as the China Communist Party came to power. In accordance with this definition, multicultural and multinational structure in China was tried to be recognized and eventually Han Chinese majority and 56 different nations were officially recognized and the rights of minorities were assured by the Constitution. During the last fifty years, although they had not made much progress unlike Hanzu majority, minorities have maintained their characteristic features and their identities until globalized and internet networked era in which we live. Present study aims to discuss the ethno-demographic features of minority nations living in China by accounting for some of the concepts commonly used in the study of Nationalities in People's Republic of China.

Key words: People's Republic of China, nationalities, minorities, ethno-demography, Uygurs.

Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Milliyetler ile İlgili Kavramların Açıklanması

Çin Komünist Partisi (ÇKP) iktidara gelince, kendi ideolojisine uygun olarak ilgili politikalarını belirlemeye başlamış, bilhassa ülkenin çok milliyetli ve çok kültürlü¹ gerçeğini kabul ederek farklı milliyetleri azınlık olarak kabul etmişti. Azınlık olarak kabul edilen milliyetlerin büyük çoğunluğu ise Etnik Çinlilerin (Hanzu'lar yani Han milliyeti) çevresine yerleşmiş olup genellikle Çin'in hudut bölgelerinde yaşıyorlardı. Dolayısıyla değişen uluslararası konjonktürün de etkisiyle ülkeye egemen olan yeni ideoloji, milliyetçi Çin dönemindeki azınlıkların aşağılanmış ve zulmedilmişlik gerçeğini sona erdirerek nispî adaleti yayması icap etmekteydi. Çin Komünist Partisi Sovyet komünistlerinin milliyetler yapılanması ve politikasından ders çıkartarak azınlıklar bölgesinde otonom cumhuriyetler yerine Çin tarzı otonom bölgeleri kurdu. Otonom bölgelerin statüsü Çin'in iç bölgelerindeki idarî yapılanmalardaki eyaletler ile eşit düzeyde olup daha çok merkezîyetçi yönetim şeklini arz ediyordu. Yarım asrı geçen ÇKP yönetiminde, Çindeki azınlık milliyetlerle ilgili politika ve literatür de bir hayli gelişim arz etmiş kendine özgü kavramları çoğaltmakla birlikte özgü anlamlarla da sabitleşmiştir.

Yazının daha iyi anlaşılabilmesi için Çin Halk Cumhuriyetindeki Milliyetler çalışmasında sıkça telâffuz edilen bazı kavramlara aşağıda açıklık getirilmeye çalışılacaktır:

Milliyetler, *Çincede Minzu* olan bu kavram, daha çok azınlıkları ifade etmektedir. Hatta Uygur Özerk Bölgesi gibi bölgelerde Hanzulardan başka milliyetlerin tamamına *Minzu* denilirken, bölgedeki çoğunluk olan Uygurların dilinde “Millî, Milliylar” şeklinde söylenmektedir. Hatta son yıllardaki sosyo-politik değişimler dolayısıyla ortaya çıkan sosyo-psikolojik hatta polito-psikolojik engeller yüzünden “Millî” veya “Milliylar” sözcüğünün “Uygur” yerine sıkça tercih edildiği gözlemlenmektedir.

Kavram olarak **Minzu**: Çinde resmî olarak Stalinist tanımlamayla

¹ Ülkede yapılan etnoloji veya antropoloji araştırmalarının daha çok gayri Çinlilerin üzerinde yürütüldüğü, dolayısıyla gayri Çinlilerdeki farklılıklar ayrıntılı olarak incelenirken, geniş bir coğrafyaya yayılan, kalabalık nüfusu olan çoğunluk Hanzulardaki kültürel farklılıklar bu araştırmalarda tanınmamış veya üzerinde fazla durulmayarak kültürel homojenliğinin vurgulandığı ise gerçektir.

açıklık getirilmiş ve buna göre farklı milliyetlerin kimliği belirlenmişti. İşbu tanımlamaya göre, Çin'de belirli bir grubun bağımsız milliyet olabilmesi için “dört ortak özelliğe” sahip olması gerekiyordu, bunlar: *ortak dili*, *ortak mekân / coğrafyaya*, *ortak iktisadî yaşam ve ortak kültür temelinde teşkil etmiş olan ortak psikolojik özelliklerdir* (Stalin, 1990). Bu özellikler içinde dil en önemli özellik olarak kendini göstermiştir. Fakat Döngenlerin² (Müslüman Çinli) ayrı milliyet olarak belirlenmesinde ise dil özelliği üzerinde pek durulmadığı görülmektedir.

Azınlıklar, Çince *Shaoshu*³ *minzu* olan bu kavram tam anlamı ile *Azınlık Milliyetler* demek olup, Çinde Hanzular dışındaki 55 milliyet, anayasa tarafından azınlık milliyetler yani *Shaoshu Minzu* olarak kabul edilmiştir. Uygur Türkçesinde “*Az Sanlıq*⁴ *Milletler*” şeklinde tanımlanmaktadır. İlk defa milliyetler belirlenmeye başlandığında 400'den fazla farklı grup kendilerini bağımsız millet olarak kayda geçirmek istediğini belirtmişse de, ilk belirlemede sadece 41 milliyet 1953 yılında yapılan ilk nüfus sayımına katılabılmıştır (Song-Chen, 2001, s. 248). 1964 yılında yapılan ikinci nüfus sayımında 53 milliyet nüfus sayımına kaydedilmişken daha sonraki yıllarda (1982, 1990 ve

² Kendilerini Hui (回族) milliyeti olarak adlandırılan bu gruba Uygurlar dâhil Orta Asya Türkleri Tungan/Tung'gan/Dungan şeklinde adlandırmaktadırlar. Onların tarihî kökenleri Cengizhan ordularıyla birlikte Çin'e gelen ve Moğollarla birlikte Yuan sülalesini kuran müslümanların Çin'e yerleşerek asimile olması bilhassa Ming Sülalesi döneminde güdülen aşırı şovenist Çinleştirme politikası sonucunda tamamen Çin dili ve kültürünü benimseyerek varlığını günümüze kadar sürdüre gelmiş olan Çin'e özgü müslüman kültürel (etnik) gruptur. Onlar Hanzu (Çinli) dili, yazısı ve Hanzu ad-soyadını aynen kullanmaktadırlar, İslamî isimler; sadece dinî inancı nispeten koyu olanların hafızalarında saklıdır, günlük iletişim ve resmî belgelerde yer almamaktadır. Yemek kültürü sadece domuz eti veya haram olarak kabul edilenler dışında Çinlilerle aynıdır. Son olarak 1860'lı yıllarda yönetime karşı başkaldırının mağlubiyetle sonuçlanmasıyla, İslamî medrese eğitimi ve düşünce tarzından sıyrılarak Konfüçyüs düşünce ve eğitim sisteminin temelli benimsenmesi sonucu, onlarda İslamî felsefe ve düşünce asla egemen konumda olmamış, aydınlarının deyimiyle “İslamî İnanç Çinleşmiştir” veya “Konfüçyüs düşünce ile yorumlanmıştır”.

³ Bu yazıda Çince kelimeler ve yer adları için Pin-Yin sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde Q/q = ç, X/x = ş (dil önünde telâffuz edilir), Sh/sh = ş (dil ardından telâffuz edilir), Zh/zh (dil ardında telâffuz edilir) = c, J/j = c (dil önünde telâffuz edilir), Ch/ch = ç (dil ardından telâffuz edilir).

⁴ Uygur Türkçesindeki bu sözcük, kavram veya kişi adları için *Ortak Türk Alfabesi* uygulanmıştır.

2000) 56 farklı milliyet kaydedilmiştir. Geri kalan 350 grubun milliyet özelliği taşımadığı, aslında bazı milliyetlerin parçası olduğu düşünülerek o milliyetlere tabi edildiye de, 1990 yılına gelindiğinde hâla 749, 341 vatandaşın milliyeti belirsiz olduğu bilinmektedir. Fakat Şarbalar, Çin Yahudileri gibi 15 farklı grup yönetimin dikkatini çekmiş bulunmaktadır.

Azınlık kadroları, Çince **Minzu ganbu** olan bu kavram azınlıklardan olan fakat yönetimin çeşitli kademelerinde çalışan kimseleri, daha çok bürokrasidekileri kasteder. Aslında tam olarak **“Shaoshu minzu ganbu”** şeklinde söylenmesi gerekirken egemen toplum dilinde daha çok kısaltılarak **“Minzu Ganbu”** şeklinde söylenmektedir. Merkezdeki ilgili birimlerde örneğin Milliyetler İşleri Komitesi ve Devlet Din İşleri Dairesine bağlı ilgili birimlerde belirli kontenjanda azınlıklardan olan kimseler çalışırken, Ulusal Siyasî Danışma Komitesi, Halk Temsilciler Kongresi gibi önemli konumlarda da azınlıklara ayrılmış sembolik kadrolar bulunmaktadır. **Minzu Ganbu**’lar genellikle buldukları idarî birimdeki ÇKP Sekreterliği ve ilgili birimlerin gözetimi, testi ve onayından geçerek Otonom Yasası ve ilgili yönetmelikler gereği o milliyetin temsilcisi bulunması gereken makam, mevkilere gelebilmektedir. **Minzu Ganbu**’ların önemli özelliklerinden biri ise kalitesinden öte sayısı, parti ve egemen topluma olan sadakati ve egemen kültüre olan ilgi alâkasının ötekilerden daha farklı olmasıdır.

Azınlıklar Bölgesi, Çince **Minzu Diqiu** olan bu kavram, azınlıklar bölgesi anlamında olup genellikle azınlıkların yoğun olarak yaşadıkları bölgeleri kasteder. Özelde ise otonom bölgeleri göstermektedir. Aslında tam olarak **“Shaoshu minzu diqiu”** söylenmesi ve yazılması gerekirken, egemen toplum dilinde daha çok kısaltılarak **“Minzu diqiu”** şeklinde yaygınlaşmıştır. Genelde Azınlık milliyetler bölgeleri yani **minzu diqiu** denildiğinde ÇHC’nin 2/3’sine yakın olan topraklara işaret edilmektedir.

Zhonghua Minzu Azınlıklarca⁵ anlaşılması çok zor olan, fakat Çince

⁵ Bilhassa kendi millî hatırasını (*Ethno-National Memory*) canlı tutan, millî yazısı ve kendi dili olan milliyetlerce bu kavram nispeten rahatsız edicidir. Çünkü kavram, çok milliyetlilik ve çok kültürlülük gerçeğine dayalı ortak vatandaşlıktan öte daha çok doğrudan etnik Çinliliğe vurgu yapar. Kendi millî hatırasını unutmuş ve Hanzu (Konfüçyüs) eğitim tarzıyla sosyalleşen birçok azınlık - Çin dilli - ise rahatça

çok iyi anlaşılabilir bir kelimedir ki, Batılı dillerde *Chinese Nation* yani *Çin Milliyeti* manasına gelir fakat Çin'in gerçeği olan çok milliyetli, çok kültürlülüğü inkâr eden kavrama dönüşür⁶. İşbu kavram üzerinde Çin'de birçok çalışma bulunmaktadır⁷. Batılı ülkelerde devletlerin çoğunluğu ulus-devlet formülü üzerinde örgütlendiği için, Çin'e de böyle bir yaklaşım veya düşünce tarzıyla yaklaşıldığı, hatta son zamanlarda Çinli etnolog ve sosyologların da etkileşim sonucu Çin'i ulus-devlet formülü ile açıklamaya, yorumlamaya çalıştığı görülmektedir.

CHC'deki Azınlık Milliyetlerin Genel Dağılımı

Çin Halk Cumhuriyeti kalabalık nüfusu ile birlikte birbirinden farklı 56 milliyeti barındıran ve mevcut anayasası gereği çok milliyetli, çok kültürlü bir ülkedir.

Bugün Çin'de, Hanzular dışında 55 farklı azınlık milliyet yaşamaktadır. Bu farklı azınlık milliyetler, Çin'in anayasası ve diğer ilgili yasalarınca resmen kabul edilmiştir. 1953 yılında Çin'de yapılan ilk nüfus sayımında 400'den fazla birbirinden farklı milliyetler kaydedilmişse de, bunların sadece 41'i ilk olarak tanınmıştır (Song-Chen, 2001, s. 248). 1964 nüfus sayımına 53 farklı milliyet dâhil edilmişken 1982, 1990 ve 2000 sayımlarında ise 56 farklı milliyet tanınarak nüfusları sayılmıştır. Geri kalan 350'ye yakın farklı grubun durumu ise, hâlâ belirsizdir. 1990 sayımlarına göre, 749.341 kişi hâlâ kimliksizdir ve tanınmayı beklemektedir (Gladney, 1998, s. 14).

2000 yılında yapılan son nüfus sayımına göre toplam Çin nüfusu 1,242,610,000 olup, Hanzuların toplam nüfusu 1,137,390,000, azınlıklarınki ise 104,990,000 kişi olmuştur. Azınlıklar 2000 yılı itibarıyla toplam Çin

---

kabullenebilmektedirler.

⁶ Son yıllarda bazı aşırı milliyetçi aydınlar ve politikacıların başını çektiği artan tek kültürcülük (monoculturalism) eğilimi ve bazı özerk bölgelerin yönetimi açıkça ülke gerçeği ve ilgili yasalara (anayasa ve teritoryal özerklik yasası) aykırı olarak tek dillilik (monolingualism) ve tek kültürcülük (monoculturalism) politikasını uygulamakta olsa da bunun yasa yerine geçemeyeceğini düşünmekteyiz. Konu politik olduğu için bizim araştırma alanımıza girmemektedir, ilgi duyanlar aşağıdaki örnek çalışmalardan daha fazla bilgi edinebileceklerdir: Dwyer, 2005 ; Schluessel, 2007, ss. 251-277.

⁷ En önemlileri ünlü sosyolog, etnolog Feixiaotong öncülüğünde kaleme alınan ve yayımlanan eser. Feixiaotong, 1989.

nüfusunun %8.41'ini teşkil etmektedir.

Aşağıda Tablo 1'de Çinde yaşayan azınlıkların adları ve onların Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra yapılan resmî nüfus sayımlarındaki toplam nüfusunun dağılımı verilmektedir. Tablo 1'den de anlaşılacağı üzere Çin'de yaşayan azınlık milliyetlerin nüfusları özellik itibarıyla birçok farklılık arz etmektedir. Çindeki azınlıkları, toplam nüfusunun özelliklerine göre temelde (2000 nüfus sayımına göre) aşağıdaki gibi beş grupta kategorilendirmek mümkündür (China's Yearbook of Ethnic Information 2005 [CYEI 2005], 2007, s. 709):

- Toplam nüfusu 10 milyondan fazla olan azınlık sayısı ikidir. Bu azınlıklar Zhuanglar (16,178,811) ve Mançular (10,682,262) dir.
- Nüfusları beş milyonun üzerinde ve 10 milyonun altında olan azınlıkların sayısı 7 olup bunlar; Döngen (9,816,805), Mioa (8,940,116), Uygur (8,399,393), Tujia (8,028,133), Yi (7,762,272), Moğol (5,813,947), Tibetli (5,416,021).
- Nüfusları bir milyonun üzerinde ve beş milyonun altında olan azınlıkların sayısı 9 olup bunlar; Buyi (2,971,460), Dong (2,960,293), Yao (2,637,421), Koreli (1,923,842), Bai (1,858,063), Hani (1,439,673), Kazak (1,250,458), Li (1,247,814) ve Dai (1,158,989)'dir.
- Nüfusları bir milyonun altında, yüz binin üzerinde olan milliyetlerin sayısı 17 olup bu milliyetler: Lisu, Wa, She, Lagu, Shui, Dongxiang, Naşi, Jingpo, Kırgız, Tu, Dağur, Molao, Qiang, Salar, Maonan, Gelao, Şibe'dir.
- Nüfusları 100.000 ile 10.000 arasında olan azınlıkların sayısı 13'tür. Bu azınlıklar; Bulang, Achang, Pumi, Tajik, Nu, Özbek, Rus, Ewenke, De'ang, Sarı Uygur, Jing,ve Jino'dur.
- Nüfusu 10 binden az olan azınlıkların toplam sayısı ise 7 olup bu azınlıklar: Tatar, Dulong, Elunchün, Hezhi, Gaoshan, Menba ve Loba'dır.

● **Tablo 1.** Çinde Yapılan Resmî Nüfus Sayımlarında Azınlık Milliyetlerin Dağılımı

Milliyetler	1953 yılı	1964 yılı	1982 yılı	1990 yılı	2000 yılı
Ülke geneli	577856141	691220104	1003913927	1130510638	1242612226
Hanzular (Etnik Çinliler)	542824056	651296368	936674944	1039187548	1137386112
Azınlıkların genel toplamı	634013782	39883909	66434341	90567245	104490735
Azınlıkların ülke genelindeki oranı	5.89	5.77	6.62	8.01	8.41
Moğol/Menggu	1451035	1965766	3411367	4802407	5813947
Döngen/Hui	3530498	4473147	7228398	8612001	9816805
Tibetli/Zangzu	2753081	2501174	3847875	4593072	5416021
Uygur/Weiwu'er	3610462	3996311	5963491	7207024	8399393
Miao	2490874	2782088	5021175	7383622	8940116
Yi	3227750	3380960	5453564	6578524	7762272
Zhuang	6864585	8386140	13383086	15555820	16178811
Buyi	1237714	1348055	2119345	2548294	2971460
Koreli/Chaoxian	1111275	1339569	1765204	1923361	1923842
Mançu/Manzu	2399228	2695675	4304981	9846776	10682262
Dong	712802	836123	1426400	2508624	2960293
Yao	665933	857265	1411967	2137033	2637421
Bai	567119	706623	1132224	1598052	1858063
Tujia		524755	2836814	5725049	8028133
Hani	481220	628727	1058806	1254800	1439673
Kazak/Hasake	509375	491637	907546	1110758	1250458
Dai	478966	535389	839496	1025402	1158989
Li	360950	438813	887107	1112498	1247814
Lisu	317465	270628	481884	574589	634912
Wa	286158	200272	298611	351980	396610
She		234167	371965	634700	709592
Gaoshan	329	366	1650	2877	4461
Lagu	139060	191241	304256	411545	453705
Shui'	133566	156099	286908	347116	406902
Dongxiang	155761	147443	279523	373669	513805
Naxi	143453	156796	251592	277750	308839
Jingpo	101852	57762	92976	119276	132143

Kırgız/Ke'erdezi	70944	70151	113386	143537	160823
Tu	53277	77349	159632	192568	241198
Dağur/Dawo'er		63394	94126	121463	132394
Mulao		52819	90357	160648	207352
Qiang	35660	49105	102815	198303	306072
Bulang		39411	58473	82398	91882
Salurlar/Sala	30658	34664	69135	87546	104503
Maonan		22382	38159	72370	107166
Gelao		26852	54164	438192	579357
Şibe/Xibo	19022	33438	83683	172932	188824
Achang		12032	20433	27718	33936
Pumi		14298	24238	29721	33600
Tajjik	14462	16236	26600	33223	41028
Nu	15047	22896	27190	28759	
Özbek/Wuzibieke	13626	7717	12213	14763	12370
Rus/Eluosi	22656	1326	2917	13500	15609
Ewenke	4957	9681	19398	26379	30505
De'ang	7261	12297	15461	17935	
Bao'an	4957	5125	9017	11683	16505
Sarı Uygur/Yuguzu	3861	5717	10568	12293	13719
Jing	6929	4293	13108	18749	22517
Tatar/Tata'er	2262	2294	4122	5064	4890
Dulong		3090	4633	5825	7426
Elunchun		2709	4103	7004	8196
Hezhe		718	1489	4254	4640
Menba		3809	1140	7498	8923
Luoba			1066	2322	2965
Jino			11962	18022	20899
Kimliği belirsizler	1017299	32411	799705	752347	734438
Çin vatandaşlığına geçen yabancı uyruklular	1004	7416	4937	3498	94

(CYEI 2005, 2007, ss. 710-711).

Azınlıkların nüfusu, Azınlık bölgelerinde kurulan otonom bölgeler toplam nüfusunun %46.57'sini teşkil etmektedir. Fakat Hebei, Hunan, Chongqing, Sichuan, Guizhou, Xizang(Tibet), Xinjiang (Uygur Özerk Bölgesi) gibi eyalet veya otonom bölgelerde azınlıkların oranı %55'in üstündedir. Bilhassa Tibet Özerk bölgesinden bu oran %95.93 civarındadır. Sanayileşmiş ve gelişmiş bölge olan Zhejiang eyaletinde ise azınlığın oranı sadece %9.94 civarındadır (CYEI 2005, 2007, s. 709).

Tablo 2. Dört Dönemlik Genel Nüfus Sayımında, Ülkenin Toplam Nüfusu ve Milliyetlere Göre Nüfus Dağılımı ve Yıllık Ortalama Artış Oranları

Milliyetler	Toplam Nüfusu				Yıllık ortalama artış oranı		
	1953	1964	1982	1990	1953-1964	1964-1982	1982-1990
Ülke	582,603,417	691,220,404	1,003,920,034	1,130,510,638	1.57	2.10	1.50
Çinli/Hanzu	547,282,057	651,296,368	936,674,944	1,039,187,548	1.59	2.04	1.31
Azınlıklar	35,320,360	39,924,036	67,245,090	91,323,090	1.12	2.94	3.90
Moğol	1,462,956	1,965,766	3,411,367	4,802,407	2.72	3.11	4.37
Döngen	3,559,350	4,473,147	7,228,398	8,612,001	2.10	2.70	2.21
Tibet	2,775,622	2,501,174	3,848,875	4,593,072	-0.94	2.42	2.24
Uygur	3,640,125	3,996,311	5,963,491	7,207,024	0.85	2.25	2.40
Miao	2,511,339	2,782,088	5,021,175	7,383,622	0.94	3.33	4.94
Yi	3,254,269	3,380,960	5,453,564	6,578,524	0.35	2.69	2.37
Zhuang	6,919,558	8,386,140	13,383,086	15,555,820	1.76	2.63	1.90
Buyi	1,247,883	1,348,055	2,119,345	2,548,294	0.70	2.55	2.33
Koreli	1,120,405	1,339,569	1,765,204	1,923,361	1.64	1.54	1.08
Mançu	2,418,931	2,695,675	4,304,981	9,846,776	0.99	2.63	10.90
Dong	712,802	836,123	1,426,400	2,508,624	1.46	3.01	7.31
Yao	665,933	857,265	1,411,967	2,137,033	2.32	2.81	5.32
Bai	567,119	706,623	1,132,224	1,598,052	2.02	2.65	4.40
Tujia		524,755	2,836,814	5,725,049		9.83	9.17
Hani	481,220	628,727	1,058,806	1,254,800	2.46	2.94	2.15
Kazak	509,275	491,637	907,546	1,110,758	-0.32	3.46	2.56
Dai	478,966	535,389	839,496	1,025,402	1.02	2.53	2.53
Li	360,950	438,813	887,107	1,112,498	1.79	3.99	2.87
Lisu	317,465	270,628	481,884	574,589	-1.44	3.26	2.22

Wa	286,158	200,272	298,611	351,980	-3.19	2.24	2.08
She		234,167	371,965	634,700		2.60	6.91
Gaoshan	329	366	1650	2877	0.97	8.73	7.20
Lagu	139,060	191,241	304,256	411,545	2.94	2.61	3.85
Shui	133,566	156,099	286,908	347,116	1.43	3.44	2.41
Dongxiang	155,761	147,443	279,523	373,669	-0.50	3.62	3.70
Naxi	143,453	156,796	251,592	277,750	0.81	2.66	3.16
Jingpi	101,852	57,762	92,976	119,276	-5.03	2.68	3.16
Kırgız	70,944	70,151	113,386	143,537	-0.10	2.70	2.99
Tu	53,277	77,349	159,632	192,568	3.45	4.11	2.37
Dağur		63,694	94,126	121,463		2.19	3.24
Mulao		52,819	90,357	160,648		3.03	7.46
Qiang	35,660	49,105	102,815	198,303	2.95	4.19	8.56
Bulang		39,411	58,473	82,398		2.22	4.38
Salur	30,658	34,664	69,135	87,546	1.12	3.91	3.00
Maonan		22,382	38,159	72,370		3.01	8.33
Gelao		26,852	54,164	438,192		3.98	29.87
Şibe	19,022	33,438	83,683	172,932	5.26	5.23	9.50
Açang		12,032	20,433	27,718		2.99	3.89
Pumi		14,298	24,238	29,721		2.98	2.58
Tajik	14,462	16,236	26,600	33,223	1.06	2.78	2.82
Nu		15,047	22,896	27,190		2.36	2.17
Özbek	13626	7,717	12,213	14,763	-5.04	2.58	2.40
Rus	22656	1326	2,917	13,500	-22.74	4.48	21.11
Ewenke	4957	9681	19,398	26,379	6.27	3.94	3.92
De'ang		7,261	12,297	15,461		1.97	2.90
Bao'an	4957	5,125	9,107	11,683	0.30	3.19	3.29
Sarı Uyгур	3861	5,717	10,568	12,293	3.63	3.47	1.91
Jing		4,293	13,108	18,749		6.40	4.58
Tatar	6929	2,294	7,122	5,064	-9.56	3.31	2.61
Dulong		3,090	4,633	5,825		2.28	2.90
Elunchun	2262	2,709	4,103	7,004	1.65	2.33	6.91
Hezhe		718	1,489	4,254		4.14	14.02

Menba		3,809	1,140	7,498		-6.48	26.54
Loba			1,066	2,322			10.22
Jino			11,962	18,022			5.26
Belirsizler	1072642	32,411	799,705	752,347	-27.25	19.49	-0.76
Çin vatandaşlığına geçen yabancılar		7,416	4937	3498		-2.24	-4.22

(China Statistics Yearbook 2001 [CSY 2001], 2001)

Not: 1. Çin anakarasının nüfusu olup askerleri içermemektedir.

2. Azınlık nüfusu, Çinlilerden başka 55 azınlığı kastetmektedir.

Tablo 2'de, Çin'deki Tüm milliyetlerin ÇKP iktidarı sonrasında yapılan 4 genel nüfus sayımındaki sonuçlardan da görüleceği üzere Çin nüfusu sürekli artmaktadır. Ancak Milliyetlerin dağılımına bakıldığında, 1953 ve 1964 Genel Nüfus sayımlarında bazı milliyetlerin nüfusunun sayılmadığı görülür. Bu aslında, Çin'deki "Milliyetleri Belirleme" süreci ile doğrudan bağlantılıdır. Çünkü ÇKP iktidarı öncesindeki Milliyetçi Çin yönetiminin uyguladığı "Büyük Çincilik" politikalarından dolayı, Çinli olmayan uluslar farklı milliyet olarak kabul edilmemiş ya da baskılardan dolayı kendi kimliğini gizlemek zorunda kalmışlardı. 1953'te Çin'de yapılan ilk nüfus sayımında 400'den fazla, birbirinden farklı milliyetler kaydedilmişse de bunların sadece 41'i ilk olarak tanınmıştır. 1964 nüfus sayımına 53 milliyet dâhil edilmişken 1982 ve 1990 sayımlarında ise 56 farklı milliyet tanınarak nüfusları sayılmıştır. Geri kalan 350'ye yakın farklı grubun bazıları, Çinlilerin farklı grupları olarak kabul edilmiş, bazılarının kimlikleri ise hâlâ belirsizdir. 1990 sayımlarına göre 752,347 kişi hâlâ kimiksiz olup tanınmayı beklemektedir (Gladney, 1998, s. 15).

Yine aynı tablodan anlaşılacağı gibi, nüfus artış oranları en çok 1964-1982 arasında olmuştur. Bu dönemlerde, azınlıklar nüfusunun artışının ülke genelinden ve Çinlilerden daha fazla olduğu görülmektedir. 1980 sonrasında Doğum kontrol politikasının tavizsiz uygulanmaya başladığı bir dönemdir. Çinliler ile iç içe yaşayan ve Milliyetçi Çin döneminde ve Kültür Devrimi dönemlerinde fazlasıyla baskıya maruz kalarak kendi kimliğini gizlemek zorunda kalmış olan azınlıklar, 1980 sonrasındaki politik durumun nispeten rahatlamasıyla, nüfuslarının artışında patlama yaşanmıştır. Örneğin Mançu'ların 1982-1990 arasındaki nüfus artışı %10.90, Tuji'a'ların %9.17

olurken Gelao'larda ise %29.87 oranında artış gözlemlenmiştir.

Ayrıca nüfusu bir milyonun üzerinde olan azınlıklardan Mançu, Tucia, Tong, Yao, Miyao, Bai ve Moğol gibi milliyetlerin 8 yıl içindeki (1982-1990) toplam nüfus artışları %40'ın üstünde olmuştur. Ancak, bu azınlıkların kadınlarındaki doğurganlık oranı o kadar yüksek değildir. Bu azınlıklardaki nüfusun hızla artmasındaki önemli etkenlerden biri milliyet değiştirme ve Çinliler ile yapılan karışık evliliklerden doğmuş olan çocukların milliyetlerinin azınlık olarak nüfus kütüğüne geçirilmesidir (Zhang ve Huang, 1996, s. 303).

Azınlıkların Çin'de dağıldıkları bölgeler ise, Tablo 3'te detaylı olarak verilmiştir. Tablodan da anlaşılacağı üzere, azınlıklar çok geniş alanda yaşamaktadırlar. Azınlıkların toplam nüfusu ülke genelinde fazla bir oran (%8.41) teşkil edemezken, yaşadıkları toprak bugünkü Çin topraklarının yaklaşık %64'ünü teşkil etmektedir. Azınlıkların çoğu, Çin'in sınır bölgelerinde daha doğrusu çevresinde ve kenar bölgelerinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla birçok Çinli olmayan milliyet aynı zamanda sınır aşan milliyetler konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle Çinli olmayan milliyetlerden bazılarının bağımsız ülkeleri bulunmakta, bazılarının büyük bir kısmı komşu ülkenin çoğunluğunu oluşturan milliyetler şeklindedir (Qingxia, 2000, s. 3).

Tablo 3. Azınlıkların Dağıldıkları Bölgeler, Kullandıkları Dil-Yazıları ve Dinî İnançları

Milliyetler	Dağıldıkları Bölgeler	Kullandıkları Dil ve Yazı	Dinî İnanç
Zhuang	Guangxi, Yunnan, Guangdong	Zhuang dili-yazısı, Çin dili ve yazısı	
Mançu	Liaoning, Hebei, Heilongjiang, Jilin, İç Moğolistan Bei jing	Çin dili ve yazısı	Az bir kısmı Şamanist
Döngen	Ningxia, Gansu, Henan, Xinjiang, Qinghai, Yunnan Hebei, Shandong, Anhui, Liaoning, Beijing, Moğolistan, Tianjin, Hei longjiang, Shanxi, Guizhou Jilin, Jiangsu, Sichuan	Çin dili ve yazısı	İslam dini
Miao	Guizhou, Hunan, Yunnan, Sichuan, Guangxi, Hubei, Hainan	Miao dili ve yazısı	Katolik, Hristiyan
Uygur	Xinjiang, Hunan	Uygur Türkçesi ve yazısı	İslam dini
Moğol	İç Moğ., Liaoning, Jilin, Heilongjiang, Xinjiang, Qinghai, Gansu	Moğol dili ve yazısı	Tibet budizmi
Tibet	Tibet, Sichuan, Qinghai, Gansu,	Tibet dili ve yazısı	Tibet budizmi
Yi	Yunnan, Sichuan, Guizhou	Yi dili ve yazısı	Tao, Hrsityan, Katolik
Buyi	Gui zhou, Yun nan	Buyi dili ve yazısı, Çin dili ve yazısı	
Koreli	Ji lin, Hei longjiang Ji lin, İç Moğolistan, Bei jing	Kore dili ve yazısı	Budizm, Hristiyan
Dong	Guizhou, Hunan, Hubei, Guang xi	Dong dili ve yazısı	
Yao	Guang xi, Hu nan, Yun nan, Guang dong, Guizhou	Yao dili, Çin Yazısı	
Bai	Yun nan, Gui zhou, Hu nan	Bai dili, Çin yazısı	Tao, Budizm, Hris., Katolik
Tujia	Hu nan, Hu bei, Sı chuan, Gui zhou	Tujia dili, çoğunluk Çin dili ve yazısı	Az bir kısmı Katolik
Hani	Yun nan	Hani dili ve yazısı	
Kazak	Xin jiang, Gan su	Kazak Türkçesi ve yazısı	İslam dini
Dai	Yun nan	Tai dili ve yazısı	Budizm
Li	Hai nan, Gui zhou	Li dili ve yazısı	
Lisu	Yun nan, Sı chuan	Lisu dili ve yazısı	Hristiyan, Katolik
Wa	Yun nan	Va dili ve yazısı	
She	Fujian, Zhejiang, Jiangxi, Guandong	She dili, Çin yazısı	

Gaoshan	Tai wan, Fu jian	Gaoshan dili	
Lagu	Yun nan	Lagu dili ve yazısı	Hristiyan, Katolik
Shui	Gui zhou, Guang xi	Shuy dili	
Dongxiang	Gan su, Xin jiang	Dongşianca ve Çin Yazısı	İslâm Din
Naxi	Yun nan	Naşi dili ve yazısı	Budizm,Hristiyanlık
Jingpo	Yun nan	Jingpo dili ve yazısı	Hristiyan, Katolik
Kırgız	Xin jiang	Kırgız Türkçesi ve yazısı	İslam dini
Tu	Qing hai, Gansu	Tu dili, Çin yazısı	Tibet Budizm'i
Dağur	İç Moğolistan, Hei longjiang	Dağur dili, Moğol ve Çin yazısı	Bir kısmı Şamanist
Mulao	Guang xi	Mulao dili, Çin yazısı	
Qiang	Sı chuan	Qiang dili, Çin dili, yazısı	
Bulang	Yun nan	Bulang dili, Tai dili ve yazısı	Budizm
Salur	Qing hai, Gan su	Salur Türkçesi, Çin yazısı	İslam dini
Maonan	Guang xi	Maonan dili, Çin yazısı	
Gelao	Gui zhou	Gelao dili, Çin yazısı	
Şibe	Liao ning, Xinjiang	Şibe dili ve yazısı, Çin dili ve yazısı	Şamanizm
Achang	Yun nan	Achang dili, Çin yazısı	Budizm
Pumi	Yun nan	Pumi dili, Çin yazısı	Tibet Budizm'i
Tajik	Xin jiang	Tacik dili, Uygur Türkçesi ve yazısı	İslam dini
Nu	Yun nan	Nu dili, Çin yazısı	Hris., Katolik, Tibet Budizmi
Özbek	Xin jiang	Uygurca ve Kazakça, Özbek yazısı	İslam dini
Rus	Xin jiang, Hei longjiang	Rus dili ve yazısı	Ortodoks
Ewenke	İç Moğolistan	Ewenke dili, Moğolca, Çince ve yazısı	Şaman, Bud., Ortodoks
De'ang	Yunnan	De'ang dili, Çin dili ve yazısı	
Bao'an	Gansu	Bao'an dili, Çin yazısı	İslam dini
Sarı Uygur	Gansu	Doğu Sarı Uygurca (Moğolca), Batı Sarı Uygur Türkçesi, Çince ve yazısı	Tibet Budizm'i
Jing	Guangxi	Cing dili, Çin yazısı	
Tatar	Xinjiang	Tatarca, Uygurca ve Kazakça	İslam dini
Dulong	Yunnan	Dulong dili	Hristiyan, Katolik
Elunchun	Hei longjiang, İç Moğolistan	Elunçun dili, Çin yazısı	Şamanizm

Heci	Hei longjiang	Heji dili, Çin dili ve yazısı	Şamanizm
Menba	Tibet	Menba dili, Tibet dili ve yazısı	Tibet Budizm'i
Loba	Tibet	Loba dili	
Jino	Yunnan	Jino dili	
Toplam			

(Wu, 1985, ss. 196-204)

Çin tarihinde, Çinliler gerçekten hep Çin'in merkezinde yaşamışlardır. Bu nedenle, kendilerinin devletlerini “orta/merkezî devlet” anlamındaki “Zhongguo=中国” yazısı ile yazmış ve bu şekilde adlandırmışlardır. Çin'in geleneksel milliyet düşüncesinde de Çin ve Çinliler her zaman merkezde - ortada yer alırken, Çinli olmayan *Dört Barbarlar* ise hep onların çevresinde - kenarında yer almaktaydı. Merkez her zaman homojen Çin kültürünün hâkim olduğu bir bölge olarak kalmıştır. Merkeze gelen Çinli olmayan milliyetler hızla Çinlileşmek ve kendi özelliklerinden uzaklaşarak çoğunluğa uymak zorundaydı. Bu durum, Çin'e Çin kökenliler yani Huaxia'lar (Hanzular) hâkim olduğu zamanlarda daha belirginleşiyordu. Çünkü Çinlilerde, Çin'de Çinliden (Hanzu) başka birilerinin olabileceğini kabul edememek ya da farklı kültürlerle tahammül edememek gibi bir zihniyet ve düşünce hakim idi. Bu düşünce ve zihniyet geleneği, Çin'e Çin kökenli sülale ve hanedanlıklar egemen olduklarında daha da açık olarak belirginleşirdi (Wangke, 2001, s. 152). Örneğin, Moğolların egemenliğine (Yuan Sülalesi) son veren Çinliler, Ming sülâlesini kurduktan sonra Çin'i, Moğollardan ve Moğollara özgü kültürel “Renk”lerden tamamen arındırma politikasını gütmüştür. Bundan başka Mingli'lerin yerini alarak Çin'i yaklaşık dört asır idare eden Mançulardan (1644-1911) tekrar idareyi ele geçiren milliyetçi Çinliler, Ming dönemindekine benzer uygulamalara baş vurarak Mançu etkisini yok etmeye ya da tamamen Çinlileştirmeye yönelik çeşitli uygulamalarda bulunmuşlardır.

ÇHC'deki Azınlık Milliyetlerin Etno-Demografik Özellikleri

Çin Halk Cumhuriyetinde geniş coğrafyaya yayılmış olan azınlıklar aslında bir birinden çok farklılıkları bulunan farklı dil ailesi ve din grubuna dâhil milliyetler özelliğini yansıtır. Aşağıda bazı etno-demografik özellikleri üzerinde durulacaktır.

Konuştukları diller: Tablo 4’te görüldüğü üzere azınlıklar birbirinden farklı beş dil ailesine bağlı dillerde konuşmaktadır. Bunlar sırasıyla; Çin-Tibet dilleri ailesi, Altay dilleri ailesi, Güney Asya dilleri ailesi, Güney Ada dilleri ailesi, Hint-Avrupa dilleri ailesidir (Qingxia, 2000, s. 8). Bazı milliyetler bir kaç dili aynı anda kullanmaktadır. Mesela Sarı Uygurlar Moğolca (Doğu Sarı Uygurları) ve Türkçe (Batı Sarı Uygurları) kullanırlarken, günümüzde ortak iletişim dili olarak Çinceyi kullanmaktadırlar. Jingpo milliyeti ise beş farklı dil kullanmaktadır. Bunun içindeki biri Jingpo dilinin bağlı olduğu Tibet-Burma dilleri ailesinin Jingpo alt dil grubuna ait olanıdır. Diğer dördü ise; Zayva, Leçi, Langsu, Pola dillerinin hemen hemen hepsi Tibet-Burma Dilleri Ailesinin Burma alt dil grubuna bağlıdır (Qingxia, 2000, s. 17).

Böyle farklı dilleri kullanan, fakat aynı milliyete mensup olanlar, kendi aralarındaki iletişim meselesini çözmek için, birbirlerinin kullandıkları dilleri öğrenmekten başka, bölgesinde ya da çevresinde yaygın olarak kullanılan bir başka dili konuşarak çözmüştür. Tıpkı, günümüz Sarı Uygurları, Çince ile kendi aralarındaki iletişim sorununu çözdükleri gibi. Ancak böyle çok dilli milletlerin çoğunun, kendi yazıları bulunmamaktadır. Kendi dili olmayan ya da kendi yazısını ve dillerini kaybeden Döngen, Mançu gibi milliyetler tamamen Çince kullanmaktadırlar. Ayrıca Shui, Tujia’ların çoğunluğu Çinceyi kullanmaya başlamıştır. Moğol, Zhuang, Bai, Pumi gibi milliyetlerin de Çinceyi yaygın olarak kullanmaya başladıkları da bilinmektedir (Qingxia, 2000, ss. 18-20).

Tablo 4. Çin'deki Azınlıkların Konuştukları Dillerin Bağlı Olduğu Diller Ailesi ve Grupları

Çin Tibet Dilleri Ailesi	Tibet-Burma Dilleri	Tibet dili, Menba dili, Loba dili, Yi dili, Hani dili, Bai dili, Qiang dili, Lisu dili, Naxi dili, Lagu dili, Jingpo dili, Tujia dili, Pumi dili, Nu dili, Dulong dili, Achang dili, Jino dili	
	Zhuang -Dong Dilleri	Zhuang dili, Buyi dili, Tai dili, Dong dili, Shui dili, Li dili, Maonan dili, Mulao dili	
	Miyav -Yav Dilleri	Miao dili, Yao dili, She dili	
	Dil Grubu Belirsiz	Mulao Dili	
Altay Dilleri Ailesi	Türk Dili Grubu	Uygur Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kazak Türkçesi, Tatar Türkçesi, Özbek Türkçesi, Salar Türkçesi, Sarı Uygur Türkçesi	
	Moğol Dili Grubu	Moğolca, Dongxiang dili, Tu dili, Bao'an dili, Dağur dili, Doğu Sarı Uygur dili	
	Mançu-Tunguz Dili Grubu	Elunchun dili, Ewenke Dili, Mançu dili, Şibe dili, Hezhi dili	
	Dil Grubu Belirsiz	Kore Dili	
Hint-Avrupa Dilleri Ailesi		Slav Dilleri Grubu	Rusça
		İran Dilleri Grubu	Tacikçe
Güney Asya Dilleri Ailesi		Wa dili, De'ang dili, Bulang dili	
Güney Ada Dilleri Ailesi		Gaoshan dili	

(Wu, 1985, s. 205; Gladney, 1998, s. 21).

Tablo 4'te Çin'deki azınlıkların dillerinin tabi oldukları dil ailesi verilmiş olup azınlık dillerinin çoğunun Çin ile sınırdış olan ülkelerdeki milliyetler ile aynı dil grubuna dahil oldukları göze çarpmaktadır. Yani, 20'den fazla azınlık milliyetler, komşu ülkeler ile aynı milliyetten olup onların dini, dili ve örf-adetleri, bu komşu ülkeler ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Çinde azınlık dili konumunda bulunan bu dillerin birçoğu, komşu ülkelerin devlet dilidir (Liqi, 1993, s. 21). Örneğin Moğolca, Kazakça, Kırgızca, Tacikçe, Özbekçe, Rusça, Korece, Dayca gibi diller komşu ülkelerin devlet dilleridir. Çin'de azınlık dili konumunda bulunan dillerin bazıları, komşu ülkelerde de azınlık dili konumundadır. Örneğin Tibetçe, Nepal ve Butan'da; Uygurca Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Afganistan, Pakistan, Suudi Arabistan'da; Zhuang, Hani, Day, Yi, Lisu gibi milliyetlerin dilleri Vietnam, Laos, Tayland ve Burma gibi ülkelerde de azınlık dili durumundadır.

Kullandıkları Yazı: Tablo 3'te hangi azınlığın hangi dili ve yazıyı kullandığı detaylı olarak verilmektedir. Bugün Çin'deki 55 azınlıktan sadece 24'nün kendi diline özgün millî yazısı bulunmaktadır. Ancak bazı milliyetler örneğin Dai milliyetinin 4 çeşit yazıyı kullandığı gibi durumların da mevcut olmasıyla, 24 milliyetin kullandığı 33 farklı yazı bulunmaktadır.

Tablo 5. Çin'deki Azınlıkların Kullandıkları Yazı Çeşitleri

Milliyetler	Kullandığı Yazının Adı	Yeniden oluşturulan yazı mı?	Yazının Çeşidi	Harf Şekli
Moğol	Moğolca, Tohşin yazısı	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Eski Uygur harfleri
Şibe	Şibece	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Eski Uygur harfleri
Tibet	Tibetce	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Eski Hint harfleri
Dai	Dai'ce, Daynaca, Daypengca, Jinping Day yazısı	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Suryanî harfleri
Uygur	Uygurca	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Arap harfleri
Kazak	Kazakça	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Arap harfleri
Kırgız	Kırgızca	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Arap harfleri
Rus	Rusça	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Slav harfleri
Kore	Korece	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Kore harfleri
Tu	Tu'ca	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Lagu	Lagu'ca	Hayır, zaten vardı	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Naxi	Naxi'ce	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Lisu	Lisuca, Eski Lisuca	Öncekisi evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Hani	Hanica	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Jingpi	Cingpice, Zayvaca	Öncekisi evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Bai	Bai'ca	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Wa	Wa yazısı	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Miao	Qandong Miyav yazısı, Xiangx Miyav yazısı, Chuanqiandian Miya yazısı, Yunan kuzey doğu Miya yazısı	Evet hepsi	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Yav	Yav yazısı	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Zhuang	Zhuang yazısı	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Dong	Dong yazısı	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Buyi	Buyice	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Li	Li yazısı	Evet	Alfabetik yazı	Latin harfleri
Yı	Yi yazısı	Hayır, zaten vardı	Heceli yazı	

(Qingxia, 2000, ss. 25-26).

Tablo 5'te, Çin'deki azınlıkların kullandıkları yazılarının çeşitleri detaylı olarak verilmektedir. Zhuang, Buyi, Dong, Naxi, Yao, Miyao gibi milliyetlerin yazıları, ÇKP İktidarı sonrasında, Çincenin Pinyin sistemi temel alınarak oluşturulmuş olup günümüzde birçoğu kullanılmamaktadır.

Uygur, Kazak, Kırgız, Moğol, Tibetli, Koreli gibi milliyetlerin zaten asırlardan beri kullandıkları millî yazısı var olduğundan, günümüze kadar kendi yazılarını kullanagelmişlerdir. Fazlasıyla Çin kültürü etkisinde kalmış olan milliyetler çoktan Çin yazısını benimsemişken, son yıllarda fazlasıyla Çin kültürü ile etkileşime giren Salurlar, Bao'anler gibi milliyetler de Çin dili ve yazısını temelli olarak benimsemişlerdir.

Dinî İnançları: Çin'deki azınlıklar dinî inançlar bakımından çok fazla farklılık göstermektedir. Tablo 2'de Çin'deki azınlıkların dinî inançlarının dağılımını verilmiştir. İslâm, Hıristiyanlık, Budizm gibi büyük dinlerin yanı sıra Şamanizm ve diğer doğa dinlerinin de bulunduğu görülmektedir.

İslam dini daha çok ülkenin batı ve Orta Asya kesimindeki milliyetlerce tercih edilmiştir. Yani Uygur, Döngen, Kazak, Kırgız, Tatar, Tacık, Özbek, Salur, Bao'an, Dongxiang gibi 10 azınlık milliyet İslam dinine inanmaktadırlar. İslamiyet bu milliyetler arsında çok erken zamanlarda yayılmıştır. Bilindiği üzere Uygurlar ilk İslamiyeti kabul eden Türk dilli halk olup, 9. yüzyılın sonunda İslamiyet Karahanlı tebası ve sultanlarınca kabul edilmeye başlamıştır. Toplam nüfusları 2000 sayımına göre 20,320,580 olup, azınlık toplamının %19.5'ini teşkil ederken ülke toplamının tahminen %1.65'ini teşkil etmektedir.

Buddha dinine tapan milliyetler Tibet ve Moğollar başta olmak üzere Dağur, Tu, Menba, Luoba, Achang, Dai gibi milliyetlerdir. Onların büyük çoğunluğu Tibet Budizmine inanırken bir kısmı ise Budizmin değişik mezheplerine inanmaktadır. Budizmin Çin'de yayılışı çok erken dönemlere dayanmaktadır.

Hıristiyanlık (Katolik ve Protestan dâhil): Rus, Koreli, Miao, Yi, Lagu, Dulong, Jingpo, Nu, Naxi gibi milliyetlerin ya tamamı veya bir kısmı Hıristiyan dininin değişik mezheplerine inanmaktadır. Hıristiyanlık daha çok sömürgecilik dönemlerinde Çin'in diğer bölgelerinde olduğu gibi azınlık bölgelerinde de

misyonerlerce yayılmıştır. Günümüzde de azınlık bölgelerinde (Müslüman bölgeler dâhil) Hristiyan misyonerlerin çok güçlü çalıştığı bilinmektedir.

Şamanizm: Şibe, Ewenke, Elunchun, Dağur, Sarı Uygur gibi milliyetlerin bir kısmı veya büyük çoğunluğu Şamanist inancına sahiptir. Şamanist inanca sahip olan milliyetlerin büyük çoğunluğu Altay dilli milliyetler olup Çin'deki ayrıma göre tamamına yakını kuzey milliyetleri veya göçebelere aittir.

İdari Yapılanmaları: Azınlıkların yoğun olarak oturdukları bölgeler, ÇKP iktidarı sonrasında yeniden yapılandırılmış ve çeşitli düzeylerde Çin'e özgü Otonom bölgeler kurulmuştur. 2004 senesinin sonuna kadar 155 otonom idari birimler kurulmuş olup bunun içinde 5 özerk bölge (Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi, Xizang Tibet Özerk Bölgesi, Guangxi Zhuang Özerk Bölgesi, Ningxia Dönggen Özerk Bölgesi ve İç Moğolistan Moğol Özerk Bölgesi), 30 özerk oblast, 120 özerk ilçe vardır. Bunun dışında yine değişik idarî birimlere bağlı olarak kurulmuş çok sayıda azınlık köyleri de bulunmaktadır. 55 azınlığın 44'ü yoğun olarak yaşadıkları bölgede otonom idarilerini kurmuş olup, azınlıkların %71'i özerklik statüsü bulunan bölgelerde yaşamaktadır (CYEI 2005, 2007, s. 675). Bu özerk bölgelerin toplamının yüz ölçümü 6,169,458 kilometre kare olup tüm Çin yüz ölçümünün %64.3'ünü teşkil ediyordu (Denghongbi, 1998, s. 42).

Tablo 6. Dört Dönem Yapılan Genel Nüfus Sayımlarındaki Azınlık ve Ülke Genelindeki Nüfus Artışının Karşılaştırılması

Sayım Yılları	Toplam Nüfus	Ülke genelindeki oranı	Bir önceki döneme göre artış oranı	Yıllık ortalama artış oranı
1953	35,320,000	6.06	---	---
1964	39,880,000	6.78	12.96	1.11
1982	67,290,000	6.70	68.57	2.94
1990	91,320,000	8.08	35.86	3.83

(Zhang ve Huang, 1996, s. 301)

Tablo 6'dan şunlar anlaşılmaktadır:

1) Azınlıkların nüfusu sürekli olarak artmaktadır. Yani bir sonraki dönemdeki artış bir önceki döneme göre daha hızlıdır. Dolayısıyla azınlıkların

ülke genelindeki oranı da sürekli olarak artmaktadır.

2) 1964 yılından itibaren, azınlıkların nüfusundaki artış hızı, Çinlilerinkinden daha hızlı olmaya başlamıştır. Bu durum doğal olarak, Çinlilerin ülke genelindeki oranının az da olsa, gerilemesine neden olurken azınlıkların ülke genelindeki oranın artışına neden olmuştur.

Tablo 7: Beş Özerk Bölgenin Toplam Nüfusu ile Azınlıkların Nüfusundaki Değişim

Bölgeler	Nüfusu (10,000)	Yıllar				Yıllık ort. artış Oranı (%)		
		1953	1964	1982	1990	1953-1964	1964-1982	1982-1990
İç Moğolistan	Toplamı	610.01	1234.86	1927.43	2145.65	6.41	2.47	1.34
	Azınlıklar	95.93	160.52	299.64	416.65	4.68	3.47	4.12
Guangxi (Zhuang)	Toplamı	1956.08	2084.50	3642.64	4224.49	0.58	3.10	1.85
	Azınlıklar	733.79	855.59	1393.67	1657.78	1.40	2.71	2.17
Xizang (Tibetli)	Toplamı	127.40	125.12	186.36	219.60	-0.16	2.21	2.05
	Azınlıklar	127.40	121.45	177.19	211.52	-0.43	2.10	2.21
Ningxia (Döngen)	Toplamı	-	210.75	389.56	465.54	-	3.60	2.74
	Azınlıklar	-	65.04	124.42	154.91	-	3.41	2.23
Xinjiang (Uygur)	Toplamı	487.36	727.01	1308.15	1515.69	3.64	3.26	1.84
	Azınlıklar	444.90	494.89	779.50	946.15	0.97	2.52	2.42

(Denghongbi, 1998, s. 43)

Tablo 7’de, Özerk Bölge hakkını elinde bulunduran beş büyük azınlığın bulunduğu bölgedeki nüfusun, ÇKP iktidarı sonrasındaki değişim durumu verilmiştir. İlk nüfus sayımının yapıldığı 1953 yılında, sadece Tibet ve Uygur Özerk bölgesindeki yerli halkın nüfusça mutlak üstünlükte olduğu, ancak yıllar geçtikçe bu durumun tersine değişmeye başladığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle Uygur Özerk Bölgesindeki Çinli nüfusun artışı, diğer bölgelerden daha hızlı olmuştur. Genel olarak bakıldığında, ÇKP iktidarı sonrasında azınlık bölgelerine hızla göçmen yerleştirildiği, bu nedenle adı geçen bölgelerdeki Çinli nüfusunun anormal derecede artmaya başladığı gözlenmektedir. Bu sayıya, bölgelerde bulunan asker ve “Üretimci-Çiftçi Ordusu”nun sayılarının eklenmediği göz önünde bulundurulduğunda, gerçek rakamların verilenin çok daha üstünde olduğu gerçeği ortaya çıkacaktır.

Burada dikkat çeken ikinci bir husus Tibet bölgesindeki fazla değişmeyen homojenliktir. Yani yerli nüfusun, diğer özerk bölgelerin tersine

öteden beri mutlak üstünlüğü korumasıdır. Bunun temel nedeni, bölgenin coğrafi özelliğinden kaynaklanmıştır. Tibet bölgesinin rakım olarak Çin'in diğer bölgelere nazaran çok yüksekte olması, yaşam şartlarının daha zor oluşu gibi somut nedenler Çinli göçmenlerin bölgede çoğalmasına engel teşkil etmiştir. Ayrıca, Tibet diasporasının dışarıda fazlasıyla destek görmesi dolayısıyla, Batılı devletlerin Tibet'e sahip çıkması gerçeğinin de, bölge yapısının değiştirilememesinde etkili olduğu söylenebilir.

Rakamlardan Okunan Bazı Ayrıntılar: Tablo 8'de, ÇKP iktidarı sonrasında yapılmış olan beş genel nüfus sayımında elde edilen veriler sıralanmaktadır. İşbu veriler incelendiğinde aşağıdaki bazı ayrıntılar görülebilir.:

Tablo 8: Beş Dönem Yapılan Nüfus Sayımının Sonuçları

Göstergeler	1953	1964	1982	1990	2000
Toplam Nüfus (10,000)	594,35	694,58	1,008,18	1,133,68	1,265,83
Erkek	307,99	356,52	519,44	584,95	653,55
Kadın	286,36	338,06	488,74	548,73	612,28
Cinsiyet Oranı	107.56	105.46	106.30	106.60	106.74
Hane halkı sayısı (kişi/hane)	4.33	4.43	4.41	3.96	3.44
Yaş kategorisi (%)					
0-14 yaş	36.28	40.69	33.59	27.69	22.89
15-64 yaş	59.31	55.75	61.50	66.74	70.15
65 ve daha üzeri	4.41	3.56	4.91	5.57	6.96
Nüfusun Milliyetlere Göre Dağılımı (10,000)					
Çinli	54728	65456	94088	104248	115940
Toplam Nüfustaki Oranı(%)	93.94	94.24	93.32	91.96	91.59
Azınlıklar	3532	4002	6730	9120	10643
Toplam Nüfustaki Oranı (%)	6.06	5.76	6.668	8.04	8.41
Her 100,000 kişi içinde Eğitim Görenlerin Oranı					
Lisans ve Üstü		416	615	1,422	3,611
Lise ve Yüksekokul		1,319	6,779	8,039	11,146
Ortaokul		4,680	17,892	23,344	33,961
İlkokul		28,330	35,237	37,057	35,701
Okur yazar olmayanlar ve Oranı					
Okur yazar olmayanlar (10,000)		23,327	22,996	18,003	8,507
Okur yazar olmayanların oranı (%)		%33.58	%22.81	%15.88	%6.72
Kent-Kır Nüfusu(10,000)					
Kent Nüfusu	77,26	127,10	210,82	299,71	458,44
Kır Nüfusu	505,34	567,48	797,36	833,97	807,39

(CSY 2001, 2001, s. 93)

Not:

- 1) Geçmişte yapılan tüm sayımlara, Çin Kurtuluş Ordusu da dâhildir. Kır-Kent sayımında askerler Kent nüfusuna dâhil edilmiştir.
- 2) 1953 sayımlarındaki istatistiğe dolaylı sayımlar da dâhil edilmiştir. Ancak, Etnik grup sayımları ve Kent-Kır sayımlarına dahil edilmemiştir.
- 3) 1964 sayımında okur-yazar olmayanların yaşı 15 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla 13 yaştan büyük olan okur yazar olmayanlar sayılmıştır. 1982, 1990 ve 2000 sayımlarında ise 15 yaş üstü ve çok az yazı bilenler okur yazar olmayanlar olarak kategorilendirilmiştir.

1. Hane halkı sayısındaki sürekli düşüşün nedeni genellikle, doğum kontrol politikasının tavizsiz uygulanmasıyla ve Çin toplumunun geleneksel yapıdan modern yapıya geçişi sürecindeki zihniyet değişimleriyle açıklanabilir.

2. Yaş yapılarına bakıldığında; 0-14 grubundaki düşüşün sürekli olduğu görülmektedir. Ancak 15-64 yaş grubunda ise, sürekli artış söz konusudur. Bunu aynı şekilde yukarıdaki nedenlerle açıklamak mümkündür. 65 yaş ve daha üzerindekielerde de sürekli bir artış söz konusudur. Bu durum, Çin'in sağlık işlerindeki sürekli iyileşmenin yanında geleneksel spor çeşitlerine verilen önem ile açıklanabilir. Ayrıca Konfüçyüs inancına sahip birinin kendi sağlığına ve bu dünyadaki yaşamına çok önem veren anlayışlarını da göz önünde bulundurmak gerekebilir.

3. Çin'deki azınlıkların, Çin'in toplam nüfusundaki oranının da sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bu artış, azınlıkların nüfusundaki doğal artış ile birlikte Çinliler ile iç içe yaşayan dolayısıyla yıllardır gerçek kimliğini gizlemiş olanların 1980 sonrasında nispeten rahatlamış olan politik ortamdan yararlanarak kendi kimliklerine dönmesinden kaynaklanmıştır. Ayrıca, Çinliler ile yapılan karışık evliliklerden doğmuş olan çocukların milliyetinin seçiminde aile reislerinin daha çok azınlık kimliğini tercih etmesi de önemli etken olmuştur. Bu nokta da, bazı yasa ve yerel yönetmeliklerin azınlıklara tanımış olduğu bazı hakların çekici olduğu düşünülebilir. Örneğin azınlık olan birinin ilk, orta öğrenimini Çince okullarda tamamlayıp üniversite sınavına Çin dilinden girmesi durumunda belirli sayıda puan eklenmesi gibi.

4. Eğitim görenlerin ve okur-yazar olma durumlarında müspet gelişmelerin olduğu da Tablo 8'den anlaşılmaktadır. 1979 sonrasında üniversitelerin tekrar açılmasıyla eğitim görenlerin sayısında ciddi artışların olduğu, buna paralel olarak okur yazar olmayanların sayılarında ciddi düşüş olduğu da gözlenmektedir.

5. 1979 sonrasında başlatılan, "Ekonomik kalkınma" ve "Dışa açılma" politikalarının uygulanmasıyla Çin'de, hızlı sanayileşme ve ekonomik kalkınma gerçekleşmeye başlamıştır. Dolayısıyla Çin'in köylü toplum özelliği de değişmeye başlamıştı; kent nüfusu hızla artmaya devam ederken, kırsal kesimin

nüfusunda sürekli düşüş gerçekleşmiştir. Tablo'dan da anlaşılacağı üzere, Çin nüfusunun yaklaşık 1/3'ünden fazlası kent nüfusu kimliğini kazanmıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti bünyesinde barındırdığı çok farklı milliyetlerle gerçek manada çok milliyetli ve çok kültürlü ülkedir. Zaten anayasası da bu durumu onaylamış ve tüm milliyetlerin eşit olduğunu teyit etmiştir⁸. 60 yıllık sosyalist yönetim sürecinde milliyetlerin dağılımında büyük değişimler ortaya çıkmış, artan sosyal hareketlilik ve ekonomik atılım, açılımlar neticesinde azınlık bölgelerinin etno-demografik yapısında büyük değişimler yaşanmıştır. Örneğin, Moğol ve Uygur özerk bölgeleri en fazla Hanzu göçü olan bölgeler olmuştur. ÇKP iktidarı öncesi veya ilk yıllarında sadece azınlıklardan oluşan veya azınlıklar nüfusu mutlak çoğunlukta olan bölgeler artık çok milliyetli bölgelere dönüşmekle birlikte azınlıklar buralarda gerçek manada azınlık konumuna düşmüştür. Çin etnolojisi ve etnik sosyolojisinde yaygın kullanılan deyimle azınlık milliyetlerin dağılımı artık "**küçük alanda yoğun, ülke çapında dağınık**" durumu arz etmeye başlamıştır. Bu durum, azınlıklarla çoğunluk arasındaki iletişimi hızlandırmış, güdülen eğitim ve kültür politikasının da etkisiyle bazı küçük azınlıkların egemen ve baskın Çin kültürü içinde hızla kaybolmasına da neden olmuştur.

---

⁸ Gerçi yasaların uygulanmasında ve devletin sosyal hukuk devletine dönüşümünde bazı sorunlar yaşandığı gerçek olsa da, bu konular yazımızın konusu olmadığından üzerinde fazla durulmayacaktır. Adı geçen konunun ayrı bir inceleme konusu olduğu kanaatindeyiz.

Kısaltmalar

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti
ÇKP ya da Parti: Çin Komünist Partisi
Hanzular: Hanzu'lar, Han Milliyeti.

Kaynakça

- Dai, Q. ve Diğerleri. (2000). 戴庆厦等. *中国少数民族语言文字应用研究/ Zhongguo Shaoshu Minzu Yuyan Wenzhi Yingyong Yanjiu* [Çindeki Azınlıkların Dil ve Yazı Kullanımı Araştırması], Yunan: 云南民族出版社/Yunan Minzu Chubanshe [Yunan Milliyetler Yayınevi].
- Deng, H. (1998). 邓宏碧, *中国少数民族人口政策研究/ Zhongguo Shaoshu Minzu Renkou Zhongce Yanjiu* [Çin Azınlıkları Nüfusu Politikası Araştırmaları], Chongqing: 重庆出版社/Chongqing Chubanshe [Chongqing Yayınevi].
- Dwyer, A. M. (2005). *The Xinjiang Conflict: Uyghur Identity, Language Policy, and Political Discourse*, Washington: East-West Center.
- Feixiaotong, (1989). *Zhonghua minzu duoyuan yiti geju* [Çin Milliyeti çok membalı tek gövdeli yapı]. Pekin: Zhongyang minzu daxue chubanshe [Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi].
- Gladney, D. C. (1998). *Ethnic Identity in China The Making of a Muslim Minority Nationality*, New York: Harcourt Brace College Publishers.
- Komisyon. (1985). *民族理论与民族政策 / Minzu Lilun he Minzu Zhengce* [Milliyetler Teorisi ve Milliyetler Politikası]. Pekin: 民族出版社/Minzu Chubanshe [Milliyetler Neşriyatı].
- National Bureau of Statistics of China. (2001). *China Statistics Yearbook 2001*. Pekin: China Statistcs Pres.
- National Bureau of Statistics of China. (2007). *China's Yearbook of Ethnic Information 2005*, Pekin: China Statistcs Pres.
- Li, Q. (1993)./李琪. *社会主义初级阶段 民族问题的理论和实践/ Shehuizhuyi Cheji jieduan Minzu Wentide Lilun yu Shijian* [Sosyalizm'in ilk evresinde Milliyetler Meselesinin Teorisi ve Pratiği]. Pekin: 中共中央党校出版社/Zhonggong Zhongyang Dangciao Chubanshe [Çin Merkez Komitesi Parti Okulu Yayınevi].

- Schluessel, E. T.(2007). 'Bilingual' Education and Discontent in Xinjiang. *Central Asian Survey*, 2(26), 251-277.
- Song, S. ve Chen, K. (2001). 宋蜀华, 陈克进. “中国民族概论 / *Zhongguo Minzu Gailun* [Ana Hatlarıyla Çin Milliyetleri], Pekin: 中央民族大学出版社 /Zhongyang Mnzü Daxue Chubanshe [Merkezi Milliyetler Üni. Yayınevi].
- Stalin, (1990). 斯大林论民族问题/*Sidalin Lun Minzu Wenti* [Milliyetler meselesi üzerine], 民族出版年版/Minzu Chubanshe [Milliyetler yayınevi], 1990/28.
- Wang, K. (2001). 王柯. *民族与国家: 中国多民族统 - 国家思想得系谱/Minu Yu Guojia: Zhongguo DuoMinzu Tongyi Guojia Sixiangde Puxi* [Ulus ve Devlet: Çin'in Çok Uluslu, Birleşik Devlet İdeolojisinin Şeceresi], Pekin: 中国社会科学出版社/Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe [Çin Sosyal Bilimler Yayınevi].
- Wu, S. (1985). 民族理论和民族政策, *Minzu lilun yu Minzu Zhengce* [Milliyetler Teorisi ve Milliyetler Politikası], 196-204.
- Zhang, T. ve Huang, R. (1996). 张天路-黄荣清, “中国少数民族人口调查研究 /*Zhongguo Shaoshu Minzu Renkou Diaocha Yanjiu* [Çin Azınlıkları Nüfusu Araştırmalarının İncelenmesi], Pekin: 高等教育出版社 /Gaodeng Jiaoyu Chubanshe [Yüksek Öğrenim Yayınevi].